

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди Сөвөдиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 283 (11781)

1981 чылдың декабрь 9, среда

1925 чылда үндүс-өлкеттинген

Өртүз 2 көп.

СЭКП обкомунда

БУДУРҮЛГЕ КУРЛАВЫРЛАРЫН — БЕШ ЧЫЛГА

Иштики курлавырларны ажыглаарын эки жидери дээр социалисттик чарышты калбар-тыр дугайында Тываның электери четкидеринин, Кызылдың эт комбинатынын, даара-нылга фабрикасынын, Тыва автотранспорт эргелелинин болгаш Чуртталга-коммунал ажыл-агый министрствозунун бугурулгелеринин коллективтеринин эгелешкинин дег-кээ доктаалды СЭКП обкомунун борузу ху-лап алган.

Партияның Кызыл хоор-кунга, райкомнарынга, «Тыва дугу-дугу» эргелелинин, «Тыва бодалы» комбинатынын парткомнарынга, профбөл-вуделге, ВЛКСМ обкомунга, министерстволарына, ведом-стволарына, бугурулгелеринин болгаш организацияларын ууртукчуларынга, партия, профбөлвуде, комсомол органи-зацияларынга ажыктын чо-нуу, күш-ажыктын кол-ректывтериниң кужениш-кинерин тогадыкты иште, иштики курлавырлар-ны дилеп туп, долу ажыгла-рыкче угландырып, ажыгла-ла бугурулге күчүдерин чам-тып, аде деринеринче, чам-

тери 1982 чылда болгаш он бирги беш чылда иштики кур-лавырларны ажыглаарын эки-жер талазы-биле социалист-тик хулаалгелерин алган.

Электери четкидеринин кол-лективин Кызылдың электери станциясынын котедарында мазутту ажыглавын одаары-нын схеманын шингээдин алырын хулаалгелерин. Он чам-дан беш чылдын өңчү-зүнге чедир дизельдин 500 тонна одаар чүдүп, 8 млн. кВт-шак электери апериязын, 10 млн тонна чигерле са-наан одаар чүдүп камнап алыр болгаш бугурун, кон-саттын чидиргелерин 50 ху-аважидер аргалык болур.

Кызылдың эт комбинаты-нын коллективин 1982 чылда мал турар базаны каартып, эдерин, 1983 чылда манчы-пирогти четин (бугурулге шөл-үн алгытпайн) ажыдарын, 1982-1985 чылдарда чаа 32 дериг-херекселерин тургу-зуп алырын, хол-биле кыдыр-аар ажыдарын 5 хуу кызы-

ларын, продукциянын ассор-тиментинин көвүдөтин, өң-чынырын экижидерин хулаа-гелерин килерген.

Кызылдың дааранылга фабрикасы беш чыл дургун-да беким бугурулгугу чаа 180 ажык деригелерин шин-челде ажыдарын партиянын Тыва хооркунга берген. 30 хар чедир назылгы анык-тарын каттап чорувайн тур-дарын артемелдер толарат-калар.

Социологтарын өтөдүндө бо одаурлар хооркунун ажылактывларын олаарын хулап алганы камнаат про-грамманың чедилгелерин бол-гаш турарыга бугурулгелер. Чамгыс ай агро-чүдүрүл-гелеринин үзгөндө кадырлар-ны бижилгелерин айткылар-дарын районун партия органи-зацияларын камнап күүсө-лү турарынын дугайын СЭКП-нин Тываның хооркун-ун бирги секретары А. С. Ефимов СЭА-ны көрөспө-лөткөндө мичтар чутал-лаат.

Совет чылдарда бистин илээз районусу база-ла и-чүстралык бол. Бо талазы-биле Ленинград областа эн-чүлү районнарын биралар-апарган — деп, ол демдегелер.

ПАРТИЯНЫҢ СӨЗҮН — МАССАЛАРГА

Ленин партияның сорук кылдыгынын эргелелинин бирги ораакчымы Г. И. Смирнов хулаалды аде соо-биле амыткан.

Марксизм-ленинизмдин өө-редия — коммунизм дээр де-миселге бистин партияныс-тын, совет уластун күчүлүг, тилеттербес чепсиз болуп турар, мичанга ол өөредия-ны хулап шингээдин алыр-нын, мергешкилди ажыла-тын эргешкөп дугурулу-хулаа түвө чуталааннар олаалар демдегелер. Бо тала-зы-биле партияның ролю үлүг.

Эртем-политиктик болгаш педагогиктик пропагандалык массалык парадигма болу-шаан, ол жаргаш пропаган-дистерге теоретиктик, баз-методиктик дугулачыны че-дирип, идеологтук, политик-а-ныквалдалгелер ажыла-дыржылаан мөөнөзүнүн болгаш калбарынын ий-адыр болуп турар.

«Политическое самосозна-ние» журналының проблема-тизация калбарыкче уг-ландырып, сүмелер-ин туралдын киргизилер килерген.

(СЭТА).

ХООРКОМНУҢ АНЫЯКТАР ПРОГРАММАЗЫ

Районга кедэ ажыл-агый бугурулгелер хөгжүдеринин планында аныяктыварын кыдыр-аарын социологтарын шин-челде ажыдарын партиянын Тыва хооркунга берген. 30 хар чедир назылгы анык-тарын каттап чорувайн тур-дарын артемелдер толарат-калар.

Социологтарын өтөдүндө бо одаурлар хооркунун ажылактывларын олаарын хулап алганы камнаат про-грамманың чедилгелерин бол-гаш турарыга бугурулгелер. Чамгыс ай агро-чүдүрүл-гелеринин үзгөндө кадырлар-ны бижилгелерин айткылар-дарын районун партия органи-зацияларын камнап күүсө-лү турарынын дугайын СЭКП-нин Тываның хооркун-ун бирги секретары А. С. Ефимов СЭА-ны көрөспө-лөткөндө мичтар чутал-лаат.

Совет чылдарда бистин илээз районусу база-ла и-чүстралык бол. Бо талазы-биле Ленинград областа эн-чүлү районнарын биралар-апарган — деп, ол демдегелер.

Кыштаглаашкын чоруп тур КОШКАК БЕЛЕТКЕЛДИҢ УРЖУУ

Кыштаглаашкын — мал ажылаада эн харымсалга-лыг болгаш чымчыттык үө. Кышкын үөдө мал анык-нык продуктуларын бугу-рун база күрүгө сөдөрин кудулатпаш, малдын баш-сааны менди камнап алы-ры кыштаглаашкынга кай-хөре белеткеп алганын, ол чутула камнаанын органи-зацияларын эрттерип-деп бугуру-биле камнаарын. Ылангаз Бий-Хем райо-нун «Салы» совхозунун бо-лаш Чөөн-Хемчик районун «Алдан-Маалды» совхозу-нун малчынары республи-канын бугу малчынарына мичтарын үндүргөн. Ону-шын-биле дегеннелерин, өдөк-кыштак белеткептин, мал чечин сөөртүрүп, би-ту чүдүдерин кышкы белет-көөрүнүн ажылаарын «УТКА 25 чылы» совхозунун хойку-бригадаларына, сүт-бараан фермаларына чорудуп-ла турган. Совхозтун ууртукчу-ларын, специалисттерин чутулаштып алгыра, ол чутула амы багыт эсө чорутууга болгуде чам-лы чотумалды фактылар-даа бар.

Ук ажыл-агыйын Ишти-Хем салбырын хойку бригадалы 1981-82 чылдын кыжылында эн белетке-птин кыштаглаашкын кы-налдаан чоруткан комис-сия демдегелер. Салбыр-ла шээр малдын 11 козаны бар. Он алды козаныла төрүрү хой. Бригаданы Ни-колай Начин-оол мергеш-кил ууртукчу турар. Кол-дуула хойку бугурулге мал чечин дугурун. Бугу-бүрү, өдөк бар. Дус болгаш одаар чүдү-биле малчынар хандырылган. Он бадтык-ла дугурулгелер чиктереп көрүп болур.

Малчын Болат-оол Кунга-ның каларган хой ам үшкү улаа төрүр. Ында 417 баш хой бар. Малчын турал-гожаанын баш уур бижы-рымчалык септеп, 8 тоина септеп, 4 тоина бугу-бүрү белеткеп, 6 тоина өдөк белеткеп алган. Кыш-тагың кайжазын чаа, ону долдандыр септеп, кырын шифер-биле дугула. Хойку-нуң чурттан ораар бажымы-нын шалазын, онга каста-тарын шөөрөгүн булаш, хандыларын алартып чутай-лап мал. Малчын «Шы», «Улут-Хем», «Тываның аны-кы» союуларын чикте-рин. Болат-оол Кунга-ны хой япар. 20-ден эгелер оостулар. Ичканга малчын аны ам-даа кык белеткеп турар. Ол ышкан малчын-аар Попов Шынар, Чам-оол Монгуш, Николай Чам, Кыргыс Савы болгаш өскө-лөрд-даа кыштаглаашкынга үлөгөрт белеткеген.

Ыччала-даа Аргы-Ууун-де болгаш Арыскада хойку бригадалар, сүт-бараан фер-мазы, Ишти-Хемдин сүт-бараан фермазы кышта-лаашкынга чедимче чөк жуурашканы хыналдаал килерген. Төрүр хой кадыр-кызы Онуу Балчынын сүт-кудар, илдер доскарын чы-лыглатканын. Кара-кыс Шойду-Нованын хонун камжазын багыт септеп, онга карканында шөл чөк хөвөр. Седил Шойду-оол, Шыдыр-оол Балган, Даныч-оол Түдү дээр иш-кан малчынарда байла-ам-даа дугурулгелер, Оларын калжыларын соңгалары шилеткеннелер, бажына-ры чутайлашкында, чедир-ген мал чечин эвеш.

Ишти-Хемдин сүт-ба-раан фермазында иштис-биле 386 ипек бар. Он иш-тинден 260 ипек төрүр. Олар бызалал эгелер бер-ген. Ам беш 19 чаш бызал

бар. Бо фермала кышта-лаашкында белеткеп ичыл-ла эн эсө. Котеланын орта одаас жуурулда, ка-наа ишти соок. Соңгалары одак хөвөр, аныктер эки багытмас, анык турар. Он уламында кажаанын ишти өл-шын. Эрткен чылдын-да, бо чылдын-даа бызалалар соок чөрдө турар. Фермала мал чечинин рапкуну тур-гусула. Бызалалары чеге-рин турары багыт. Молдур-галары даштын чадала кажаага чеге-тергер, мичанга олар сооткан арып, бак-сырап турар. Оларын ка-жынын, күн-дегеннелер кай-биле айткыла үсөөр.

Ферманын бригадир Даныч Олар даашаан ажы-лаа э-харымсалык иш-канга. Фермала анык-чынар четип. Оларын араанда социалист чар-ытын органи-зациялаан.

Устүдө айткыткан фак-тылар дээр, анык-агымын эсө чорутуп, кыштагла-ашкынга белеткеп ишкан илдер чутула камнаанын өргөйт чорутканын ур-жу-дур. Бир эсө анык-агымын ууртукчулар кышкы белеткептин аны-кына чотурун кичтөгөйи салган болза, өдөк-кыштак септептин эрешчилерин кышкыларын баурап чызын, анык ишкан илдер белетке-птин таварышпас турган ийик.

Ам хүнүн айткыры — илдертиң белеткестерин дораан чылдарын, малды кыштап хуу ажыар дээр болдулар бугу чүдүдерин кылдыр. Совхозтук салбыр-ларын ууртукчулар кышкы албас болза херек.

Л. НАЧИН-ООЛ. Улут-Хем район.

Чыл планын — хуусаа бетинде

БҮРҮН БҮЗҮРЕДИГЛЕР

СЭКП ТК-нын ноябрь (1981 ч.). Пленумуна чутал-гында эн Л. И. Брежнев мичта дээр: «Он бирги беш чыл — совет уластун төөгү-лүг ажык-херектеринин орук-тарына алдарыт үе-чада бо-лур болгаш ыдыг болур-даа ужурут. Бистин чурттын аныкты чоннары ол орукка чаа чедилгелерин чедип амыр дээр боттарынын бугу-күжүн болгаш энергиязын, чотулашкын чоруун болгаш ийилгелерин бөрөгө чиг-зип турбас, Колуг-ла чиге-сөткөс. Адаа бадтык болза, совет ижи бугурулгө бо хү-нерде куженишкенин, бө-дик бугурулгугу ажыл-агый болур. Амгы хүнерде илтар-ажылап турар күш-ажыктын коллективтер, бригадалар, пектер бар. Кымылдың даара-нылга фабрикасында чыл эге-жиде бээр ажыктын бугу-рулгугу, он беким ишкылар дээр кымылдың чорун көр-гүзүп белеткеп бригадалар чөк эсө. Оларын биргезин М. Е. Потылинига уурткан беш дугуар бригада болур.

Бригадистер боду бо бугурулгеге үр чылдарда аныктылар. Арга-дуркулдазы байлак, ажыл-херекте ынак кылды ам аныктыларын дагы-лыкты, оларын бригадир апарган. Мария Евангели-на чыл кымыл күш-ажыкты кү-рөш шашылды-биле чангыс эсө улаа демдегелерин. Бо чылдын ол «Ундүлелдин Демээ» өрөд-биле мичанга. Он мурунда «Күш-ажыкты шашылды дээр деп медальды алган. Ол-Тыва АССР-нин Дээди Сөвөдиниң Президиумунун Хулаалал бижилгенин өдөкчелер. Бодуна-лаа, өскөлдө-даа чангыс ай белеткеп. Ажыктын бугу-рулгугу, он ишкылар дээр ажылаар дугайында анык-лаарынычыларга бо-ла сургай берген турар.

Ол бригадала 22 даараны-чы бар. Олар чангыс эгел-челер ажылап турар. Брига-ла-нык кат бугурун турар про-дукция — урулар плат-терин. Он анык олар ак чоргалар, сырткы чоргалар хандыры база дааран турар-лар. Бригада кижигинери эртен он айларын планын даадаларын үргүзүп ажык күсүлдин келгенер. Олар но-ябрь айда база эки ажы-лааннар. Дааранычыл по-бөлкө № 19-3001 медальды 3000 платанын дааран пла-нынан 69-ту ажык бугуру-ген. Ол ышкан № 11-227 ме-дальды 1530 платанын да-варан планын күсүлдин алган-нар. Оларын бирги медаль-ге күсүлдин Шынар демдэг-тичкен.

Бригада колдуула анык-тарын. Оларын планна-даашкан ажыктын ак септе-лгелер, продукциянын беким ишкылар чедип аи-чын мурун башы одаар дааранычыллар эсөт эсө.

БАЙ-ХААК УЧАСТОГУНДА

Эрткен он бир айларын планын оладаларын Тыва электери четкидеринин Бай-Хаак уластогунун энергетик-тер чедилгелерин күсүл-келер. Танды, Тес-Хем, Эр-ян болгаш Кызыл райо-нун чылдын совхозтарын бүрүн хандырын, бугу көр-гүзүлгөр талазы-биле пла-

амп уластог 102 хуу күсүл-кел. Оларын ажылаа-ка чүдү болза, электери энергиязы-биле хандыры-нын үзгөндөрдөсү болур. Ында дегерин электери монтерлар Т. Г. Колзоя, Д. П. Черныш, газэлектери-сварщик В. И. Казанер болгаш өскөлдө эки, кы-

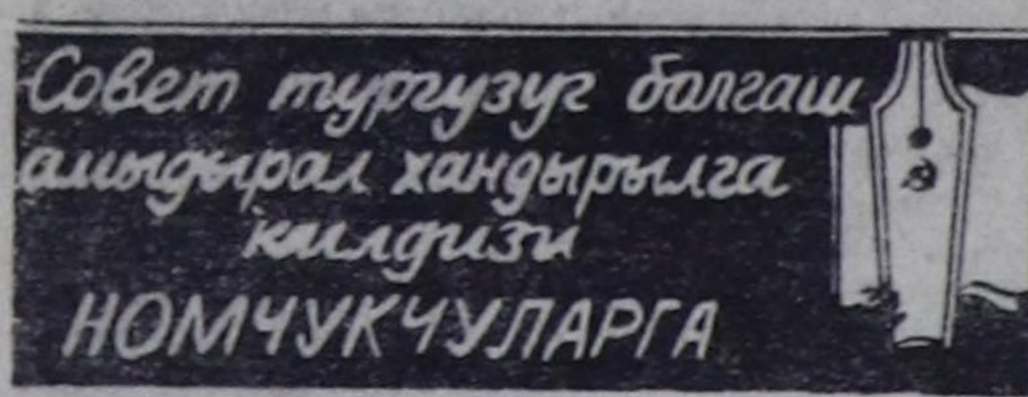
«Шы» союуның бо калжы республиканын Советтери анык бугу асыларын хон-талазы ажыл-чорудулашкын килерипти амыдар-тургалашкы-биле дорт холбакан аныктылар — салды, амыдары, коммунал, сойнал хандырылаарын болгаш ийилгелерин чорум-чорумун бижы-лаарын айткыларын союуның арышкыларын чырыды ол талазы-биле хон-талазын санал-оламы өөредия турар Кидистин харымал турар асыларын ажыл-чорудула-зын СЭКП-нин XXVI съездинин шашылдыры дугу-тур ханы аныктыг, беким утка-шашылар болгаш дегерин кылдыр чырдыр талазы-биле ээон ажылар 1981 чылда кылдыган болгаш чаа рубрикаларын аныкты, чамды айткыларын чуталааннар өөр кылдыр бөдүргөн.

Экономика бугу социал хөгжүдөйин комплекстик бугурун хандырылганы, дугурулгелер болгаш контрол тала-зы-биле Советтеринин ролюн СЭКП-нин XXVI съездин бекиткен-биле холбаштыр кылды «Союздашкын шашыл-гелер Советтеринин ажыл-херекте». Советтер амыдары деп рубрикаларын аныкты. Бо темаларга Каа-Хем райкүсүм даргазы Ш. Б. Х. Серээд, Барыш-Хемчик райкүсүм дар-газы Ш. Д. Ооржак, Турал хооркүсүм даргазы В. А. Вы-говский, О. Шыла, Чыраа-Бажы кедэ Советтер күсүм-нарынын даргалары С. А. Артына, О. И. Кара-Саа болгаш өскөлдө-даа чүдүлгелер бижээ.

Советтерин органи-зация-массалык ажыкты, депутаттарын, доктаамал комиссарларын ажыл-чорудулашкын, сойгучу-ларын чыгыларын күсүлелерин «Советтеринин ажы-ла» күсүлелер деп рубрикаларга доктаамал чырыды келген. Майда Эрэн райкүсүм даргазы Н. В. Чылыгырын, Кы-зыл хооркүсүм секретары А. А. Павлованы, Кызыл рай-күсүм секретары Ш. К. Канданын, Дүрен, Аржак, И-ме кедэ Советтер күсүмнарынын даргаларын, ССР-нин, Тыва АССР-нин Дээди Советтерин, чөт-чөт Советтеринин депутаттарын чүдүлгелер, хой салык көр-сөдөннелерин, чагааларын болгаш чурумаларын пардаан.

Чонун хандырылганын айткыларын «Салдыг чам-оу», «Кооператорлар», «Силерге бараан болур», «Ханды-рылганын беким культураны дээр», «Дугула анык-агый-пикте аныкты», «Хорай, сууларым аны-пикте» дээр өсө-даа рубрикалар ада-биле парлан келген. Бо адырларда мурачтыларын дуржулашкын чырдыларын, четкестерин илдерип, оларын тайладырын аргаларын

Ш. ДОРЖУ.

Совет тургузуг болгаш аныгырал хандырылга кылдызи НОМЧУКУЛАРГА

Кыдыр бистин бажычылдарын үлүг биче эсө. Иштиг чорум-чоруму бажыларын, кем-херек үл-гелер чорутканын болдурбашкын, социалист өңүтү кам-тааларын, камнаалык болгаш хумагалык болур чорук-тун аныктыларын кадыла чутула чери ээлеп турар. Бо аныктыларын союу арышкыларын шашкын аныктыларын, илдер-биле кыды союуның илдерипти бажычылдарын, Т. Саад, Д. Мижит, Д. Айыр-Саа, В. Кыялы, Д. Ооржак, К. Артына, М. Чыгыт болгаш өскөлдө-даа үлүг дугу-лелерин турар. «Илдерип чорум-чорум дээр», «Аргалык кайы-биле», «Социалист өңүт илдерип», «Эки чуртта-ло» — эки ажылаар, «Экономика камнаалык болур ужурул» деп рубрикаларга, «Макарга бажы элтенген», «Адажаш, ажымылаан» деп фелетоннар, «Кара са-мын» деп суд өчөгү, «Бажын элтендирбес» деп чага, бөлүк депутаттарын камнала дугайында чагазын болжы чаа айткылар дугурун чүдүлгелер, чагаалар парлатын-лаан. Илдерип «Эки чуртта-ло» — эки ажылаар» деп рубрикага үлгөй материалдарга, суд өчөгүлгелер, «Аргалык кайы-биле» деп чагага хон харымаларын номчучулар ре-дакцияда чоруткан.

Кыды салвертин илдерипти кирялгелер-биле бо чы-лын кыган ажыларын номчучуларга тапшытырмашкан, келер чылда калдыг уламышкынын, нанды кол-кол руб-рикаларга ажылаарын, калдык чаа айткыларын кө-дүр деп бодан турарын силерге баа чындарын чутула деп санаан.

1982 чылда кылды Советтер амыдарын мурунлаты рубрикаларга-биле чырытпашкан. СЭКП ТК-нын ноябрь (1981 ч.) Пленумунун шашылдыры дугурун база эки

